

Літопис Чорнухинського краю

ТЕРИТОРІЯ БЕЗ ІМЕНІ

Територія теперішнього Чорнухинського району була заселена людьми ще за часів кам'яної доби (палеоліту). Так, на межі сучасних Чорнухинського та Лубнського районів, у часи пізнього палеоліту, розміщувалася відома у всьому світі Гінцівська стоянка. У часи мезоліту («серднього кам'яного віку») на територіях, що через тисячі років почнуть називати Україною, сформувалася гідрографічна сітка, яка існує і понині, а отже тоді з'явилися найбільші річки Сквородинівського краю – Удай та Многа. У часи неоліту людство навчилося землеробству та виробництву кераміки. Ті люди, які мешкали в межиріччі Удаю та Многи, також навчилися цим заняттям, про що свідчать знахідки кераміки поблизу с. Ковалі та зернотерки біля с. Загребелля. За неолітом настали мідний та бронзовий віки. Людство навчилося виплавляти перші метали. На території нинішнього району залишилося багато німих свідків тих часів – курганів, у яких ховали небіжчиків. У той час на території Дніпровського Лівобережжя мешкали переважно племена скотарів, у житті яких землеробство відігравало невелику роль.

ЧАСТИНА ВЕЛИКОЇ СКІФІЇ

Після бронзи люди навчилися виплавляти залізо. Почалася нова епоха – залізний вік. У той час мешканці земель в басейнах Удаю та Многи займалися скотарством та землеробством. У 7-3 ст. до н.е. на території Причорномор'я виникло державне утворення, на чолі якого перебували скіфські племена. Часто його називають Великою Скіфією. Багато племен підкорили своїй волі скіфи, зокрема і жителів Дніпровського Лівобережжя. Грецький історик Геродот іменував місцеве населення «скіфами-землеробами», однак скіфами вони не були. Вони лише підпорядковувалися їм, а тому грек записав їх до скіфів. До наших днів збереглася визначна пам'ятка тих часів – городище площею 20 га поблизу с. Сухоносівка.

ВІД ЗЕМЛІ СІВЕРЯН ДО ПОСУЛЛЯ ТА УКРАЇНИ

Ішли століття, скіфів із причорноморських степів витіснили сармати. У 4 ст. н.е. почалося Велике переселення народів і теренами сучасної України пройшло безліч племен. Із середини I тис. н.е. території Лівобережжя поступово заселяється слов'янськими племенами, батьківщиною яких вважаються землі між Віслою та Дніпром. Згодом на території Лівобережжя формується союз племен, яких Нестор-літописець назвав «сіверянами». На думку більшості дослідників таку назву вони отримали не через місце проживання (адже були і більш північніші слов'янські племена: в'ятичі, кривичі, новгородські словени), а через те, що це слов'янське населення на лівому березі Дніпра було змішане з іраномовними кочівниками, а тому відрізнялося смагливішим кольором шкіри (сівер – раніше було також синонімом слова темний). У IX, а остаточно в X ст. сіверяни потрапляють під владу династії київських князів із роду Рюриковичів, що мав скандинавське походження, але швидко натуралізувався (якщо перші князі мали германські імена Хельг (Олег), Інгвар (Ігор), Хельга (Ольга), то вже наступні – слов'янські:

Святослав, Володимир, Ярослав). Щоб стримувати натиск кочівників-печенігів князь Володимир Святославич (правив у 980-1015 рр.) почав будувати фортеці по річці Сула, а також по її притоках. Оскільки людських ресурсів не вистачало, то князь почав заселяти нові міста уродженцями інших земель. Це переважно були досвічені воїни, який літописець назвав «ліпшими мужами».

Тогочасний літописець у 1125 р. називав цей край Посуллям, а сучасні історики та археологи називають фортеці по Сулі та її притоках Посульською оборонною лінією.

У 1054 р. землі нинішньої Чорнухинщини увійшли до складу Переяславського князівства. Вони межувало із Степом, а тому найчастіше зазнавало набігів кочівників-половців. Руські князі давали достойну відсіч ворогам. У 1107 р. вони розбили половецькі орди між Лубнами та Снітином, 1125 р. біля літописного міста Полкстинь (нині Повстин Пирятинського району), в 1185 р. на річці Хорол. Найбільше відзначилися у боротьбі проти половців переяславські князі Володимир Мономах та його онук Володимир Глібович. Очевидно, що саме за часів Володимира Мономаха було збудовано укріплення в нинішньому с. Городище, а за часів Володимира Глібовича (князював у 1169-1187 рр.) фортецю поблизу нинішніх Чорнух. Князь Володимир Глібович здобув багато перемог над ворогами, розбивши навіть сумнозвісного хана Кончака. У 1187 р. князь помер, і як зазначив літописець, плакали за ним всі переяславці і «вся Оукраина за ним много постонаша» («плакала за ним вся Україна»). Це була перше писемна згадка слова «Україна» і вжита вона була і до земель, які згодом складатимуть і Чорнухинщину. У 1239 р. територію Переяславського князівства спустошили монголи, але життя в краї не припинилося. За даними археології частина населення вціліла і продовжувала жити вже під владою монголів. Однак небагато хто залишився жити по-сусідству кочівниками. Поступово чисельність людності на берегах Удаю та Многи зменшувалася. У писемних джерелах майже зникла інформація про життя на території нинішньої Полтавщини. Лише за даними археології було встановлено, що життя тут не припинилося, але жевріло воно лише в невеликих поселеннях.

У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО. ЗЕМЛЯ НАЩАДКІВ КНЯЗЯ ОЛЬГЕРДА

У 1362 р. землі внаслідок битви на Синіх Водах землі колишнього Переяславського князівства увійшли до складу Великого князівства Литовського, у складі якого деякий час існувало удільне Київське князівство (1362-1393 та 1440 – 1471 рр.), правили у якому нащадки князя Ольгерда: Володимир Ольгердович, Олелько Володимирович та Семен Олелькович. Однак територія Лівобережжя не була густозаселеною. Найближчі до території нинішньої Чорнухинщини, населені пункти, що згадуються в джерелах, - це Прилуки та Повстин. Наприкінці 15 ст. почалися постійні напади кримських татар на українські землі, а тому про колонізацію краю було відкладено до кращих часів.

ЧАСТИНА ВИШНЕВЕЧЧИНИ

У 1569 р. Велике князівство Литовське та Польське королівство об'єдналися в одну державу – Річ Посполиту. Це дало змогу краще протистояти ворогам, зокрема і татарам. Почалася колонізація земель на південь від Києва та на схід від Дніпра. Землі нинішньої Чорнухинщини опинилися у складі володінь князів Вишневецьких – українського князівського роду із території південної Волині (нині це Тернопільська область). Князі Вишневецькі відбудували Пирятин та Лубни (і домоглися надання цим містам Магдебурзького права), активно заселяли їх вихідцями із Правобережжя, нерідко приймаючи у своїх володіннях селян-втікачів із Правобережжя. Вагомим успіхів у розбудові краю добився князь Ярема Вишневецький. Попри поширені стереотипи, це він був так само нашим, як і князі Острозькі та Богдан Хмельницький. Саме за часів Яреми Вишневецького відбувся значний стрибок у заселенні та господарському освоєнні краю. Порівняйте: 1618 р. на території нинішньої Чорнухинщини існувало лише два населені пункти: Многа (Городище) та Курінька. Разом у них було аж...15 дворів. Станом на 1647 р. серед володінь Вишневецького значилися Чорнухи, Вороньки, Многа та Курінька. На карті Боплана тих часів також позначено Сухоносівку, Постапмуки, Піски, Ковалі. Пізники, Білоусівку, Бубни та Луговики. Разом у цих населених пунктах налічувалося 1720 «димів». Попри поширені міфи, Вишневецький не був ворогом православ'я. Він матеріально підтримував Мгарський монастир (збудований на кошти його матері), сприяв діяльності православного братства у м. Срібне. Частину свого майна заповів православної церкві, де було поховано більшість представників роду Вишневецьких. Однак у 1648 р. почалося повстання під проводом Богдана Хмельницького, населення Вишневецьчини підтримало цей виступ. Для Яреми це стало великим ударом. Він не підтримував Хмельницького, вважаючи його звичайним бунтівником, хоча гетьман і послав до князя послів із пропозицією союзу. Однак Вишневецький не погодився. Малочисельність князівського війська стала причиною відступу князя із володінь на Лівобережжі. Більше до улюблених Лубен він не повернувся. Повстанці швидко захопили всі володіння Вишневецького, а деякі слуги князя перейшли на сторону козаків, як от власник села Луговики шляхтич Туровський, котрий згодом навіть став козацьким сотником в Чорнухах.

Далі буде...

Текст Вадима Назаренка